

VYMEDZENIE EKONÓMIE A JEJ PRINCÍPY

Základná literatúra:

- HEYNE, PAUL: *Ekonomický štýl myslenia*. VŠE. Praha, 1991 [1. kap.]
HAZLITT, HENRY: *Ekonomie v jedné lekci*. Liberální institut. Praha, 1999 [s. 16-28]
BASTIAT, FRÉDÉRIC: *Co je vidět a co není vidět*. Liberální institut. Praha, 1998.
READ, LEONARD: *Ja ceruzka*. Preklad NFAH (dostupné napríklad na www.hayek.sk,
www.petergonda.sk).

RÁMCOVÉ VYMEDZENIE EKONÓMIE

Ekonomía: spoločenská veda o každodenných otázkach človeka, ktorá sa zaoberá ekonomikou (časť spoločenského života, spätá s ekonomickou činnosťou ľudí).

- odvodená z filozofie: Adam SMITH - vznik ekonómie ako samostatnej vedy, prostredníctvom jeho diela *Pojednanie o podstate a pôvode bohatstva národov* (známom pod skráteným názvom *Bohatstvo národov*), publikovanom v roku 1776
- skúma najmä:
  - výmenné procesy, vzťahy a rozhodovania ekonomických subjektov - ĽUDÍ (veda o ľudskom konaní);
  - motívy a spôsoby rozhodovania o alternatívnom využití obmedzených zdrojov v ekonomike;
  - spôsoby rozdeľovania statkov na súčasnú a budúcu spotrebu.
- vnášajú sa do nej požiadavky jednotlivcov, združujúcich sa v záujmových skupinách.

ŠTRUKTÚRA:

- pozitívna (popisná) vs. normatívna (odporúčacia)
- mikroekonómia vs. makroekonómia (mikro základ makra) ....

ZÁKLADNÉ PRINCÍPY EKONÓMIE

- vychádzajú z (mikro)ekonomických zákonitostí („zákon hraničného úžitku“...)

➤ Princíp schopnosti skúmať aj to, čo nie je vidieť, resp. „vidieť aj za roh“

Frédéric Bastiat: „Čo je a čo nie je vidieť“ + „rozbité okno“ (Bastiat, Hazlitt)

„Umenie ekonómie spočíva v skúmaní nielen bezprostredných, ale aj dlhodobých dôsledkov daného činu alebo opatrenia a spočíva v sledovaní tohto dopadu nielen na jednu skupinu, ale i na všetky ostatné skupiny v spoločnosti“ (Hazlitt)¹

---

¹ Hazlitt, H., s. 17.

➤ Princíp ľudského konania a individuálneho rozhodovania – základ (nielen) ekonomie

- rozhodovanie jednotlivcov - iba jednotlivec (sa racionálne) rozhoduje: nie skupiny, vlády a iné kolektívne „orgány“;
- ekonomia skúma voľby ľudí (jednotlivcov): základ ekonomie je skúmanie ľudského kapitálu (G. BECKER, M. FRIEDMAN);
- riziko – prirodzená a dôležitá súčasť individuálneho rozhodovania sa.

Z podstaty povahy človeka vyplýva *individualizmus*, nie kolektivismus, a to vo viac alebo menej skrytej podobe. Iba jednotlivci sa priamo rozhodujú a mali by niesť zodpovednosť a *riziko* za svoje činy. Rozhodnutia jednotlivca sú preto racionálnejšie ako rozhodnutia skupiny jednotlivcov, aj keď sú nedokonalé a chybné. Ak má niekto výhrady voči individualizmu z dôvodu ľudskej omylnosti a možným etickým zlyhaniam, tak o to viac by mal mať výhrady voči akýmkoľvek vládnym zásahom.

Axiómou ľudskej prirodzenosti v spoločnosti je tiež *rôznosť* - ako protipól uniformity, či harmonizácie. Sú to napríklad rozdielne schopnosti a zručnosti jednotlivcov, ktoré sú základom prirodzených rozdielov medzi ľuďmi, tak finančných, ako aj v miere uvedomovania si a využívania (výhod) slobody. Snahy o rovnosť, ako aj o vyrovnávanie rozdielov, sú v príkrom protirečení k princípu osobnej slobody.

Medzi dnes väčšinou akceptované snahy o rovnosť a o vyrovnávanie rozdielov patria sociálne inžinierske pokusy o vyrovnávanie rozdielov v príjmoch (napríklad progresívnym zdaňovaním), či snahy o vyrovnávanie na základe iných rozdielov, napríklad pohlavia. „Populárne“ sú aj snahy experimentátorov o vyrovnávanie regionálnych rozdielov, či rozdielov medzi daňovými systémami štátov.

➤ Princíp vzájomného prispôsobovania sa a kooperácie

- ľudské konanie nie proti ostatným, tým aby nespôsobovalo aj škodu (aj sebe);
- Paul Heyne to napríklad prirovnáva k jazde šoférov áut na preplnenej ceste, či diaľnici a ich snahu zladiť svoj cieľ čo najrýchlejšie sa dostať na nejaké miesto s prispôbením sa možnostiam jazdy vzhľadom k ostatným šoférom;²
- príklad dobrovoľnej kooperácie: Leonard Read: *Ja ceruzka*.

➤ Princíp maximalizácie úžitku a čistých výhod

- výsledok individualizmu v kombinácii so vzájomným prispôbovaním sa – *maximalizácia úžitku*, resp. ;
- vrátane dobrovoľnej solidarity (príklad: Matka Tereza);
- na základe analýzy minulosti, súčasnosti a racionálnych očakávaní, s využitím porovnávania (široko, v čistom vyjadrení – napríklad výnosy vs. náklady), vrátane *princípu nákladov obetovanej príležitosti* – príklad (Heyne, P.) „bohatí preferujú cestovanie lietadlom napriek vyššej cene ako iné alternatívy“;³
- = schopnosť ekonomicky myslieť – ako racionálne vyhodnocovať informácie, ako sa rozhodovať v ekonomických procesoch (napríklad investovania) – na základe porovnávania (reálnych a očakávaných) výnosov a nákladov daného a alternatívneho statku;

---

² Heyne, 1991, s. 14-17.

³ Heyne, 1991.

„Jednotlivci uskutočňujú svoje činnosti na základe čistých výhod, ktoré očakávajú. Ak sa pomer očakávaného prospechu (prínosu) zvyšuje oproti očakávaným nákladom, tak danú činnosť uskutočňujú viac.“ (Heyne)⁴

➤ Princíp neviditeľnej ruky trhu

„Obidve strany výmeny uskutočňujú výmenu, kým môžu na nej niečo získať. Za predpokladu dobrovoľnosti sa výmenná neuskutoční, ak obidve strany niečo z výmeny nezískajú. Jednotlivec, ktorý sleduje iba vlastný zisk (úžitok) je vedený neviditeľnou rukou trhu aj k cieľom, ktoré neboli súčasťou jeho zámerov (celospoločenské prínosy)“

(A. Smith, *Bohatstvo národov*)

TRH = súhrn vzťahov a vzájomných prispôsobovaní individuálnych rozhodovaní, ktoré vedú k dobrovoľnej výmene (dohode) medzi subjektmi (ľuďmi), ponúkajúcimi a dopytujúcimi tovary, služby, resp. iné statky / za určitú hodnotu/

Pre to, aby fungoval trh je potrebné, aby bolo splnených niekoľko podmienok:

- vlastníctvo a vlastnícke práva
- dobrovoľnosť vzťahov a výmen
- neobmedzovaná konkurencia a neregulovanie iných podmienok na trhu, vrátane cien.
- + hodnota
- + garantované „pravidlá hry“
- Sayov zákon trhu – automatické prispôsobovanie S a D (neexistencia nadvýroby)

➤ Princíp vlastníctva a vlastníckych práv

Vlastníctvo, jeho nedotknuteľnosť, rešpektovanie a ochrana vlastníctva a zmluvnej slobody, je to hlavné, čo je nielen nevyhnutné pre fungovanie trhu, ale aj pre osobnú slobodu každého jednotlivca. O tom pojednáva napríklad Friedrich A. von Hayek, keď uvádza, že:

„Systém súkromného vlastníctva je najdôležitejšou zárukou slobody nielen pre tých, ktorí ho vlastnia, ale aj pre ostatných.“ (F. A. von Hayek)⁵

Pod pojmom vlastníctvo sa však striktne myslí súkromné vlastníctvo.

Napríklad:

- Ludwig von Mises sa v diele Liberalizmus vyjadril, že: *vlastníctvo, čo znamená súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov...*⁶ a
- Murray Rothbard argumentuje, že: „...vlastníctvo je konečná kontrola a správa zdrojov. Súčasťou vlastníckeho práva je tiež schopnosť rozhodovať o nich, ako aj právo vlastníctva sa zbaviť.“⁷

Legitimita tohto práva vychádza z tvorby zdrojov, respektíve z inak dobrovoľne získaných zdrojov. Tzv. verejné vlastníctvo preto nie je vlastníctvom, ale vládou spravované zdroje, vynútením, získané od iných.

---

⁴ Heyne, 1991, s. 18.

⁵ Hayek, F. A., [1944] 2001

⁶ Mises, L., [1927] 1998

⁷ Rothbard, 2001.

Právo na vlastníctvo (vrátane vlastníctva seba) je nielen hlavnou podmienkou slobody, ale aj jediné univerzálne prirodzené právo človeka, ktoré by malo byť garantované. Právna ochrana zmluvnej slobody vyžaduje na druhej strane osobnú slobodu.

Rešpektované a neobmedzované súkromné vlastníctvo a právo vlastníkov slobodne nakladať s ich majetkom je základným predpokladom osobnej slobody, bohatstva ľudí v krajine a úspešného fungovania dobre fungujúcej spoločnosti s trhovou ekonomikou. Tým je tiež kľúčovou podmienkou zdravého podnikateľského prostredia. Súkromné vlastníctvo a vlastnícke práva majú navyše i dôležitý etický význam v spoločnosti ľudí. Spolu s akceptovanými formálnymi a neformálnymi pravidlami v spoločnosti prispievajú k vyššej zodpovednosti ľudí za svoje činnosti, vrátane podnikania.

Zasiahnutie do vlastníctva iného je tak problém nielen ekonomický, ale aj etický. Úlohou vlády je preto priamo do vlastníctva ľudí nezasahovať (aspoň okrem výberom určitej čiastky daní)⁸ a naopak, garantovať legislatívnu ochranu súkromného vlastníctva pred jeho narušením zo strany iných.

➤ Princíp dobrovoľnosti

Pre fungovanie trhu, garantovanie osobnej slobody a motivácie pre aktivitu ľudí je dôležitý princíp dobrovoľnosti. V tomto kontexte to najlepšie vystihuje výrok nositeľa Nobelovej ceny za ekonómiu Milтона Friedmana:

„Ekonomika prevažne založená na dobrovoľnej výmene obsahuje potenciál tak pre rast prosperity a ľudskej slobody. Dobrovoľná výmena a dobrovoľná spolupráca sú nutnými podmienkami prosperity aj slobody.“⁹

Princíp dobrovoľnosti ako protiváha povinnosti (vrátane povinného odvádzania daní a sociálnych odvodov, či donedávna aj na Slovensku povinnej základnej vojenskej služby) je človeku nespochybniteľne prirodzený a dobrovoľné činnosti alebo aktivity sú vždy racionálnejšie.

Dobrovoľné činnosti sú v dlhodobejšom horizonte vždy efektívnejšie ako vynucované. To platí aj napríklad v sociálnej sfére, kde základom dobre fungujúcich sociálnych vzťahov v spoločnosti je dobrovoľná solidarita. Prirodzenými inštitúciami, ktoré ju dokážu zabezpečovať, sú primárne rodina a následne iní blízki, priatelia, či ”susedská komunita” a občianske združenia, cirkev a iné súkromné a na dobrovoľnej báze fungujúce spoločenstvá.

➤ Princíp neobmedzovanej konkurencie

Nevyhnutnou podmienkou pre fungovanie trhu a dôležitým princípom ekonomického liberalizmu je tiež princíp neobmedzovanej konkurencie, respektíve v praxi aspoň čo najmenej obmedzovanej konkurencie. Vlády však často rôznymi spôsobmi zasahujú a menia podmienky na férovú konkurenciu. Hrubým zásahom sú napríklad selektívne priame alebo nepriame zvýhodnenia poskytované vládou niektorým subjektom. Patria k nim dotácie podnikateľským subjektom, investičné stimuly (zahraničným) investorom, či napríklad vládne záruky za úvery podnikateľských subjektov.

⁸ Najrozšírenejším a najviac akceptovaným obmedzením vlastníckych práv je totiž zákonné nútenie ľudí odovzdávať časť svojich príjmov vláde v podobe daní, odvodov, či iných povinných poplatkov.

⁹ Friedman, M., 2002.

Negatívne dôsledky takýchto a podobných selektívnych „zvýhodnení“ niektorých subjektov na trhu sú dlhodobé a nielen ekonomické, ale aj etické. Neznamenajú totiž „iba“ väčšiu záťaž pre daňových platiteľov, vyššie ceny a nižšiu efektívnosť v dôsledku presunu peňazí od subjektov s racionálnejšími k subjektom s menej racionálnymi rozhodovaniami o nich, v dôsledku deformovania konkurenčnej súťaže a udržiavania „suchých konárov“ (neefektívnych firiem) pri živote.

Tým, že vláda presmerováva peniaze z daní smerom k vybraným subjektom, poskytuje krátkodobú „výhodu“ (barlu) jednému na úkor iného. To spôsobuje slovami Murraya Rohtbarda „kastovný konflikt“.¹⁰ Dôsledkom býva vyššia pohodlnosť podnikateľov v dotačnom odvetví, závislosť podnikania a investovania od vládnej „pomoci“ a následne rozširovanie neetických očakávaní a záujem iných o obdobnú vládnu podporu. Keďže sa takýmto subjektom znižuje podnikateľské riziko, klesá ich a nielen ich podnikateľská aktivita, efektívnosť a výkonnosť, tým v dlhodobejšom horizonte aj počet pracovných miest.

➤ Princíp hodnoty

- všetko má svoju hodnotu, resp. „nič nie je zadarmo“
- ide o to, aká je cena, respektíve hodnota a kto platí

Hodnota:

- odvod. z výr. zdrojov - práca, kapitál, pôda (*J.B. Say*) = odmeny (ceny) – mzdy, zisk (úroky, dividendy..), renta (OBJ.);
- odvod. od práce a jej produktivity + akumulácie kapitálu (*A. Smith*) – mzda + odvodené (zisk, renta) – (OBJ.);
- odvod. zo správania sa jednotlivca (spotrebiteľa) - cena hodnoty od hodnotenia úžitku (napr. *Gossen*) – SUBJ. (faktory - cena, príjem, preferencie, užitočnosť..).

---

¹⁰ Pozri Rohtbard, 2001, s. 286.